

Nodokļu pārbaude un samaksa

Anda Alise Dzintare

PwC nodokļu nodaļas vecākā konsultante

Irēna Arbidāne

PwC nodokļu nodaļas vecākā projektu vadītāja

Nodokļu maksātāju un VID tiesības un pienākumi

Latvijā nodokļu maksātāju un nodokļu administrācijas, t.sk. VID, tiesības un pienākumus nosaka likums “Par nodokļiem un nodevām” (“NN likums”) un likums “Par Valsts ieņēmumu dienestu”. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem primāri pienākums aprēķināt maksājamos nodokļus un iemaksāt tos budžetā ir pašiem nodokļu maksātājiem.

Tāpat NN likumā skaidrots, ka nodokļu maksātājam citstarp ir tiesības iesniegt nodokļu deklarācijas labojumu vai precizējumu trīs gadu laikā, vai transfertcenu gadījumā piecu gadu laikā, pēc noteiktā maksāšanas termiņa, ja šajā laikā nav uzsākta vai veikta nodokļu revīzija (audits). Savukārt nodokļu administrācijas pienākums ir piedzīt bezstrīda kārtībā termiņā nesamaksātos nodokļus, nokavējuma naudas, soda naudas un citus valsts noteiktos maksājumus.

Tādējādi pēc būtības nodokļu maksātājs normatīvajā aktā noteiktajā termiņā var vairākkārt labot vai precizēt nodokļu deklarācijas, ja tajās konstatētas kļūdas vai neprecizitātes, savukārt nodokļu administrācijai likumdevējs ir piešķīris tiesības un noteicis pienākumu uzraudzīt, lai nodokļu maksātāji pildītu savus pienākumus, un pilnvarojis nodokļu administrāciju piedzīt nokavētos nodokļu maksājumus bezstrīda kārtībā.

Pieļaujамie nodokļu maksātāja pārbaudes veidi, ko VID var veikt

NN likums šobrīd pieļauj trīs nodokļu maksātāja pārbaudes veidus:

- nodokļa audits;
- tematiskā pārbaude;
- datu atbilstības pārbaude.

Taču tuvākajā nākotnē likumdevējs plāno veikt izmaiņas attiecībā uz šiem trim nodokļu maksātāja pārbaudes veidiem.

Vispārīgā kārtībā par nodokļu samaksas termiņa kavējumu piemēro nokavējuma naudu 0,05 procentu apmērā par katru nokavēto dienu. Tomēr nodokļu parādu samaksu var atvieglot, atkarībā no tā, vai nodokļu maksātāja parāds radies nodokļu deklarācijas iesniegšanas vai VID kontroles rezultātā.

Tā kā par labprātīgu nodokļu samaksu bieži nerunā, turpmāk rakstā to apskatīsim detalizētāk, skaidrojot, kā nodokļu maksātājs var rīkoties, ja viņš konstatējis, ka nodokļu samaksa nav veikta savlaicīgi vai ir nepieciešams labot deklarācijās norādīto informāciju.

Risinājumi labprātīgai nodokļa samaksai

Nodokļu maksātājiem, kuri ir parādā nodokļus, nav iesnieguši saistītās nodokļu deklarācijas vai ir konstatējuši, ka nav veikta precīza nodokļu piemērošana, Latvijas normatīvie akti dod iespēju brīvprātīgi nākt klajā, iesniegt nodokļu deklarācijas, veikt nodokļu maksājumus un izvairīties no sodiem.

1. situācija: tiek konstatēts nodokļa parāds, par kuru vēl nav uzsākta parāda piedziņa

Pirms VID ir uzsācis kādu no trīs minētajiem nodokļu maksātāju pārbaudes veidiem, nodokļu maksātājiem ir pieejamas plašākas iespējas un ir tiesības izvēlēties vienu no trīs veidiem, kā vērsties pie VID, lai atvieglotu labprātīgu nodokļu parādu samaksu:

- nodokļu samaksas termiņa pagarināšana (līdz pat pieciem gadiem);
- nodokļu samaksas termiņa atlikšana;
- vienošanās noslēgšana ar VID.

Tas, kuru tieši no likumos noteiktajām iespējām nodokļu maksātājam būs iespējams izmantot, būs tiešā veidā atkarīgs no nodokļu parāda rašanās iemesla, esības ilguma un tā, vai jau ir uzsāktas parāda piedziņas darbības. Svarīgi ievērot iesniegšanas termiņu un vērsties VID ar iesniegumu laikus, visbiežāk ne vēlāk kā mēnesi pēc attiecīgā nodokļu maksājuma termiņa iestāšanās.

2. situācija: VID audita vai pārbaudes rezultātā konstatē, ka ir izveidojies nodokļu parāds

Gadījumos, kad VID jau ir veicis auditu vai kādu no minētajām pārbaudēm, nodokļu maksātājs var izvēlēties vienu no divām iespējām, kuras paredz:

1. Trīs dienas pirms maksājuma samaksas termiņa iestāšanās iesniegt VID motivētu lūgumu pagarināt veiktās kontroles rezultātā aprēķināto nodokļu maksājumu, nokavējuma un soda naudas samaksu. Veiktās kontroles rezultātā aprēķināto maksājumu ir iespējams sadalīt termiņos uz laiku līdz pieciem gadiem.
2. Slēgt vienošanos ar VID, lai izbeigtu tiesisku strīdu par nodokļu kontroles rezultātā aprēķinātajiem papildu maksājumiem budžetā vai par konstatēto no budžeta atmaksājamās summas nepamatotu palielināšanu. Noslēdzot vienošanos, aprēķinātā soda nauda var tikt samazināta līdz pat 50%, kā arī ievērojami tiek ietaupīts laiks un finanšu resursi, kas pretējā gadījumā tiktu patērēti tiesvedības procesam.

3. situācija: VID jau ir uzsācis nodokļa parāda piedziņu

Gadījumos, kad VID jau uzsācis parāda piedziņu par termiņā nesamaksātu nodokli, nodokļu maksātājs var sagatavot VID rakstveida iesniegumu, izklāstot faktiskos apstākļus un savas iespējas

samaksāt nodokļa parādu, ar lūgumu pieņemt lēmumu par nokavēto nodokļu maksājumu labprātīgu izpildi, nosakot maksājuma termiņu uz laiku līdz trim gadiem.

Latvijas PwC pieredze

PwC Latvijas uzņēmums ir piedalījies vairāku brīvprātīgu nodokļu samaksas atklāšanas procesu vadīšanā, kuru pamatā klienti ir brīvprātīgi atklājuši VID vēsturisko nodokļu risku, iesniedzot rakstveida pieteikumu, un nokārtojuši aprēķinātās pagātnes nodokļu saistības, koriģējot nodokļu deklarācijas pirms VID pārbaudes uzsākšanas.

Galvenās nodokļu jomas, kurās tiek atklāti nemaksāšanas riski, pēc mūsu pieredzes ir korekta algas nodokļu – IIN un VSAOI, kā arī PVN aprēķināšana un maksāšana. Tas ir galvenokārt tādēļ, ka algas nodokļi ietekmē darba samaksas apmēru un darbinieku sociālo nodrošinājumu. PVN riski savukārt rodas tādēļ, ka VID cītīgi kontrolē PVN piemērošanu. Ja tiek konstatētas nesakrītības darījumos un PVN piemērošanā ar kādu citu teritoriju, tad VID vērsīsies pie nodokļu maksātāja ar jautājumiem, kāpēc šāda situācija ir izveidojusies.

Pēc mūsu pieredzes šādas situācijas nereti rodas nevis apzinātas darbības rezultātā, kad tīši netiek samaksāts nodoklis, bet gan situācijās, kad, piemēram, nodokļu maksātājs samaksā nodokļus pēc vispārzināmās prakses ilgākā periodā un nav ņēmis vērā nodokļu piemērošanas prakses izmaiņas, piemēram, palaižot garām svarīgus nodokļa piemērošanas un deklarēšanas grozījumus, kas stājušies spēkā nodokļa aprēķināšanas periodā.

Pārsvarā nodokļu maksātāji ir izvēlējušies labot šīs nodokļu deklarācijas tieši tajā teritorijā, kur prakse ir mainījusies no iepriekš pieņemtās un tagad uzskatāma par agresīvu nodokļu plānošanu. Nodokļu maksātāji nereti izmanto šo brīvprātīgās nodokļu samaksas iespēju un labo savas nodokļu deklarācijas gan no reputācijas

viedokļa, gan no nākotnes darījumu perspektīvas raugoties, lai šīs potenciālās nodokļu sekas nemainītu, piemēram, darījuma cenu, ja uzņēmumu plānots pārdot.

Šis aspekts iezīmē vēl vienu būtisku niansi – cik svarīgi pirms M&A darījumu veikšanas investoriem ir veikt mērķa uzņēmuma padziļināto izpēti (*due diligence*), lai atklātu šādas nākotnes potenciālās nodokļu sekas un soda naudas uzrēķinu, kas tiešā veidā ietekmē darījuma cenu. Esam pieredzējuši gadījumus, kad investori nav veikuši padziļināto izpēti, iegādājušies uzņēmumu un konstatējuši, ka kāds no nodokļiem nav pareizi piemērots un aprēķināts. Šādās situācijās arī tiek pielietota šī brīvprātīgā nodokļu samaksas atklāšana VID un nokārtotas pagātnes nodokļa saistības, koriģējot vēsturiskās nodokļu deklarācijas, lai uzņēmums nu jau jauno investoru kontrolē godprātīgi turpinātu saimniecisko darbību.

Tāpēc, ja iekšēji ir konstatētas nenokārtotas pagātnes nodokļa saistības, kas mērāmas vairākos desmitos vai simtos tūkstošu eiro, tad nodokļu maksātājiem pašiem būtu ieteicams proaktīvi rīkoties, izmantot likumiski paredzētos risinājumus, un brīvprātīgi nākt klajā VID pirms kontroles īstenošanas, atzīstoties par radušo situāciju. VID šādā situācijā nodokļu maksātājam piešķirs konkrētu nodokļu inspektoru, kurš palīdzēs nodokļu maksātājam tehniski precīzi veikt labojumus deklarācijās par konkrēto periodu.

Gan VID, gan Latvijas PwC aicina nodokļu maksātājus atbildīgi izturēties pret savlaicīgu nodokļu samaksu un sarežģījumu gadījumā laikus vērsties VID, kā arī pie sertificētiem nodokļu konsultantiem, lai meklētu atbilstošāko situācijas risinājumu un samazinātu sodu apmēru, ko var piemērot par nokavētu nodokļu samaksas termiņu.